

SMS > «Υπάρχουν άνθρωποι, ακόμα και επιστήμονες, που αγνοούν την ύπαρξη της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης και του ολοσχερούς σχεδόν Ολοκαυτώματός της. Όταν υπάρχει συσκότιση και σκοταδισμός, τα περιθώρια να ανθήσουν οι προκαταλήψεις, οι δεισιδαιμονίες και τα πάσης φύσεως στερεότυπα είναι απέραντα» λέει η Έλενα Χουζούρη.

ΕΛΕΝΑ ΧΟΥΖΟΥΡΗ

«Οι Έλληνες Εβραίοι δεν ήταν άπραγοι και παθητικοί»

Συνέντευξη στην ΚΡΙΣΤΥ ΚΟΥΝΙΝΙΩΤΗ

“ Θα έλεγα ότι τελικά το μυθιστόρημά μου είναι αισιόδοξο διότι επιφέρει την κάθαρση και την αυτογνωσία μέσα από την παραδοχή και συμφιλίωση με τη μνήμη, όσο οδυνηρή κι αν είναι αυτή ”

Την Τρίτη 20 Ιουνίου, έρχεται στο «Πολύεδρο» με το νέο της, αποκαλυπτικό για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, μυθιστόρημα «Ο θείος Αβραάμ μένει πάντα εδώ» (εκδ. Πατάκη). Συγγραφέας, ποιήτρια, δοκιμιογράφος, κριτικός λογοτεχνίας, η Έλενα Χουζούρη μιλάει στην «ΠτΚ».

Το 2012, η Αλίζα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ, με οδηγό τρεις φωτογραφίες κι ένα χειρόγραφο με καταγεγραμμένες από τη γιαγιά της Λούνα ημερομηνίες, ξεκινά μια αναζήτηση στο παρελθόν της οικογένειάς της, Εβραίων της Θεσσαλονίκης, από το 1931 έως το 1944. Τι σας παρακίνησε να καταπιαστείτε με το συγκεκριμένο θέμα;

Όταν συνειδητοποιήσα τη σιωπή που επικρατούσε στη Θεσσαλονίκη σχετικά με την ύπαρξη της πολυπληθούς εβραϊκής κοινότητας της πόλης και του Ολοκαυτώματός της. Θυμάμαι ότι είχα θυμώσει πολύ. Ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια, χάρη στον Γιάννη Μπουτάρη, αυτή η σιωπή έχει αρχίσει να σπάει. Οι ιστορικοί, επίσης άρχισαν να ασχολούνται μ' αυτό το κεφάλαιο της ελληνικής ιστορίας, πρόσφατα και η λογοτεχνία.

«Ο θείος Αβραάμ μένει πάντα εδώ». Ποιος είναι ο θείος Αβραάμ και τι σημαίνει αυτή η βεβαιότητα για τη μόνιμη «διαμο-

νή» του; Ο τίτλος έχει τριπλό συμβολισμό: Πρώτον, το όνομα Αβραάμ παραπέμπει στην αρχαιολογική βιβλική φιγούρα του πατριάρχη των Εβραίων. Δεύτερον, στον Αβραάμ Μπεναρόγια, τον Γραμματέα της, περίφημης για τους εργατικούς αγώνες της στη Θεσσαλονίκη, Φεντερασιόν. Τρίτον, ότι η εβραϊκή μνήμη θα μένει και θα συμβαδίζει με τη συλλογική ιστορική μνήμη της Θεσσαλονίκης, εσαεί.

Ποιες οι δυσκολίες που κληθήκατε να ξεπεράσετε κατά την έρευνα/συγγραφή και πώς αναδυθήκατε από αυτή τη δοκιμασία; Οι δυσκολίες ήταν περισσότερο ψυχικές με την έννοια ότι το να εισχωρείς σ' αυτό το απόλυτο πεδίο του Κακού που είναι το Ολοκαύτωμα και στον απύθμενο ζόφο και πόνο του, όταν μάλιστα δεν έχεις κανένα προσωπικό

βίωμα, καμία εβραϊκή καταγωγή, είναι μια φοβερή ψυχική δοκιμασία. Τελικά, όμως, τα κατάφερα και αναδύθηκα, όπως λέτε. Κι αυτό χάρη στη λογοτεχνία και στα μονοπάτια της σωτηρίας που προσφέρει. Κατά τ' άλλα, έκανα μεγάλη έρευνα, επισκέφθηκα πολλές φορές τη Θεσσαλονίκη, ακολουθώντας την Αλίζα, πήγα και στο Ισραήλ, όπου συνάντησα τον γιο του Αβραάμ Μπεναρόγια, άλλους υπέργηρους πλην όμως κοτσονάτους Θεσσαλονικείς, διάβασα μαρτυρίες, συμβουλευτήκα βιβλία με σεφαραδίτικες συνταγές, άκουσα σεφαραδίτικα τραγούδια και έμαθα πολλά από τις, έστω, ελάχιστες αλλά πολύ σημαντικές, ιστορικές μελέτες για τους Θεσσαλονικείς Εβραίους, όπως της Ρένας Μόλλο, των Ιακώβ Σιμπή και Καρίνας Λάμψα, της Ρίκας Μπενβενίστε. Ιδιαίτερα με βοήθησαν να καταλάβω τον εβραϊκό ψυχισμό

και την εβραϊκή κουλτούρα τα βιβλία του Άμους Οζ και του Νταβίντ Γκρόσμαν. Βοήθεια, επίσης, μου πρόσφεραν και οι απόψεις των λεγόμενων «Νέων Ιστορικών» του Ισραήλ.

Διαβάζουμε για την πυρπόληση της συνοικίας Κάμπελ στις 30 Ιουνίου 1931, αλλά και για τη συμμετοχή των Εβραίων στην Εθνική Αντίσταση. Πείτε μας γι' αυτές τις λιγότερο γνωστές πτυχές που φωτίζετε.

Το πογκρόμ, η πυρπόληση και καταστροφή της εβραϊκής συνοικίας Κάμπελ, στην οποία κατοικούσαν φτωχοί λιμενεργάτες κυρίως και άλλοι δουλευτάδες, δείχνει τον υψηλό βαθμό αντισημιτισμού που υπήρχε στη Θεσσαλονίκη, κυρίως μετά την έλευση των Ελλήνων προσφύγων, το 1923. Είναι λυπηρό ότι στο πογκρόμ του Κάμπελ συμμετείχαν, στην πλειονότητά τους, Πόντιοι πρόσφυγες από τις, επίσης φτωχικές προσφυγικές συνοικίες τότε, της Καλαμαριάς και της Τούμπας, με καθοδηγητές μέλη της φασιστικής και φιλοναζιστικής οργάνωσης «Εθνική Ενωσις Ελλάς», τα γνωστά Τρία Ψίλων. Σημαντικότερο ρόλο στην ακραία αυτή πόλη έπαιξε με εμπρηστικά και αντισημιτικά άρθρα του αρχισυντάκτη της εφημερίδας «Μακεδονία», δεδηλωμένου αντισημίτη, Νίκος Φαρδής. Η δίκη-παρωδία των πρωταίτιων ένα χρόνο αργότερα, δεν έγινε στη Θεσσαλονίκη, αλλά σπ... Βέροια και βεβαίως οι κατηγορούμε-

νοι αθώωθηκαν και επέστρεψαν θριαμβευτικά στην πόλη! Προσωπικά θεωρώ κομβικό σημείο για τον αντισημιτισμό της Θεσσαλονίκης το πογκρόμ του Κάμπελ γιατί, σε ένα μεγάλο βαθμό, αιτιολογεί και τη στάση σημαντικής μερίδας χριστιανών κατοίκων της πόλης απέναντι στους Εβραίους συμπολίτες τους κατά τη γερμανική κατοχή. Όσο για τη συμμετοχή των Ελλήνων Εβραίων στην Εθνική Αντίσταση και στη συγκεκριμένη περίπτωση των Θεσσαλονικέων, αποτελεί ένα ακόμη σχεδόν άγνωστο κεφάλαιο που λογοτεχνικά φωτίζεται για πρώτη φορά με το μυθιστόρημά μου. Ιστοριογραφικά έχει προηγηθεί η ιστορικός Ρίκα Μπενβενίστε με το βραβευμένο της βιβλίο «Αυτοί που επέζησαν» καθώς και η μαρτυρία του ανάρτη Μικαήλ Μπουρλά «Έλληνες Εβραίοι και Αριστερός». Ετσι διαλύεται άλλος ένας μύθος για τους Έλληνες Εβραίους που τους θέλει άπραγους και παθητικούς.

Γιαγιά Λούνα και εγγονή Αλίζα αποδεικνύουν τη θέλησή τους για ζωή, κόντρα στις αντιξοότητες και ενόχες (στην περίπτωση της πρώτης). Είναι το βιβλίο σας κι ένας ύμνος για τη ζωή και δη αυτή των αθώων της Ιστορίας; Οπωσδήποτε! Θα έλεγα μάλιστα ότι τελικά το μυθιστόρημά μου είναι αισιόδοξο διότι επιφέρει την κάθαρση και την αυτογνωσία μέσα από την παραδοχή και συμφιλίωση με τη μνήμη, όσο οδυνηρή κι αν είναι αυτή.

Αντισημιτισμός και έλλειψη παιδείας

«Μήπως, λοιπόν, ούτε εδώ; Αλλά τότε πού;» αναρωτιέται, ανατριχιάζοντας, ο κύριος Ιακώβ, πατέρας της Λούνα, παραπέμποντας στον διαρκή κατατρεγμό των Εβραίων. Αντισημιτικές διαθέσεις βρίσκουν χώρο να εκφραστούν σήμερα, και αν ναι, γιατί;

Το μυθιστόρημά μου ανοίγει με την εικόνα της βεβήλωσης του Μνημείου του Ολοκαυτώματος της Θεσσαλονίκης, το οποίο τοποθετώ, για λόγους μυθιστορηματικούς, να γίνεται το 2012. Στην πραγματικότητα έγινε το 2011. Εκτός από αυτό, πολύ συχνά έχουμε βεβήλωσεις εβραϊκών νεκροταφείων, βλέπε Βέροια, Γιάννινα, και θυμίζω τις έντονες αντιδράσεις κατοίκων της Καβάλας για την ανέγερση του Μνημείου Ολοκαυτώματος στην πόλη, το 2015, ενώ μόλις πριν τρεις μήνες κάποιοι βεβήλωσαν το Μνημείο χρησιμοποιώντας σφυριά! Τι προκαλεί, υποθάλπει και καλλιεργεί τον αντισημιτισμό; Μα η κραυγαλέα έλλειψη παιδείας που έχουμε πάνω στο εβραϊκό ζήτημα. Υπάρχουν άνθρωποι, ακόμα και επιστήμονες, που αγνοούν την ύπαρξη της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης και του ολοσχερούς σχεδόν Ολοκαυτώματός της. Όταν υπάρχει συσκότιση και σκοταδισμός, τα περιθώρια να ανθήσουν οι προκαταλήψεις, οι δεισιδαιμονίες και τα πάσης φύσεως στερεότυπα είναι απέραντα. Για σκεφτείτε, λόγω χάριν, τι ακριβώς σημαίνει και τι μηνύματα μεταφέρει το περίφημο έθιμο

του καψίματος του Ιούδα;

«Είμαι μια πεπεισμένη ότι η γνώση της κοινής μνήμης, της κοινής ρίζας, μπορεί να μας οδηγήσει στην αυτογνωσία που, με τη σειρά της, μας βοηθά να απελευθερωθούμε από φόβους και ατελέσφορες μνησικακίες. Μ' άλλα λόγια, να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι, για τους εαυτούς μας, τους δικούς μας, τη χώρα μας». Αυτή την ευκαία διαδικασία, την έχουμε αντιληφθεί ως σύγχρονοι Έλληνες;

Νομίζω ότι η απάντησή μας πάει πάλι στην προηγούμενη. Στην έλλειψη παιδείας, δηλαδή. Προσωπικά έμεινα έκπληκτη όταν έμαθα ότι και οι μαθητές/τριες του 2017 φτάνουν το ποσό, στην Ιστορία, μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο -αν προλάβουν- όπως στα προ-αμνημονεύτων- δικά μου μαθητικά χρόνια! Και μάλιστα με την ίδια αντιπαιδαγωγική, αναχρονιστική, αναποτελεσματική και λιαν απεχθή για τους/τις μαθητές/τριες μέθοδο:

Την αποστήθιση/ παπαγαλία. Μόνον, όμως, η κριτική σκέψη οδηγεί στην αυτογνωσία και απομακρύνει από φανατισμούς.

Στο βιβλίο σας χρησιμοποιείτε συχνά, συνώνυμα στη σειρά, χωρισμένα με καθέτους, ενώ έντονη είναι και η παρουσία των χρωμάτων: Κόκκινο των μαλλιών της Λούνα αλλά και της πυρκαγιάς, πορτοκαλί της χαράς, κίτρινο του ήλιου, του μίσους, των εβραϊκών αστεριών. Με ποια συνώνυμα και χρώματα θα περιγράφατε την εποχή μας;

Προς το παρόν, βλέπω μόνον τα υπέροχα χρώματα του μοναδικού μας ελληνικού καλοκαιριού. Γαλάζιο-πράσινο της ημέρας, βαθυκόκκινο της δύσης και μπλε σκούρο βελούδινο της νύχτας.